tunyawat@rtaf.mi.th

มหาอำนาจแย่งชิงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพราะอะไร

ย้อนกลับไปเมื่อ 200 ปีก่อนคริสตกาล จีนสร้างเส้นทางการค้าที่มีโครงข่ายโยงใยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติ เชื่อมเอเชีย ยุโรป และแอฟริกาเข้าด้วยกัน มันถูกเรียกขานในนามว่า "เส้นทางสายไหม" เส้นทางที่ไม่เพียงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าไกลข้ามซีกโลก แต่ยังนำพาวัฒนธรรมพื้นถิ่นของทุกที่เดินทางร่วมไปกับกองคาราวานอย่างกลมกลืน ศาสนา ปรัชญา และความเชื่อ ก็พลอยร่วมขบวนไปบนเส้นทางสายนี้ด้วย

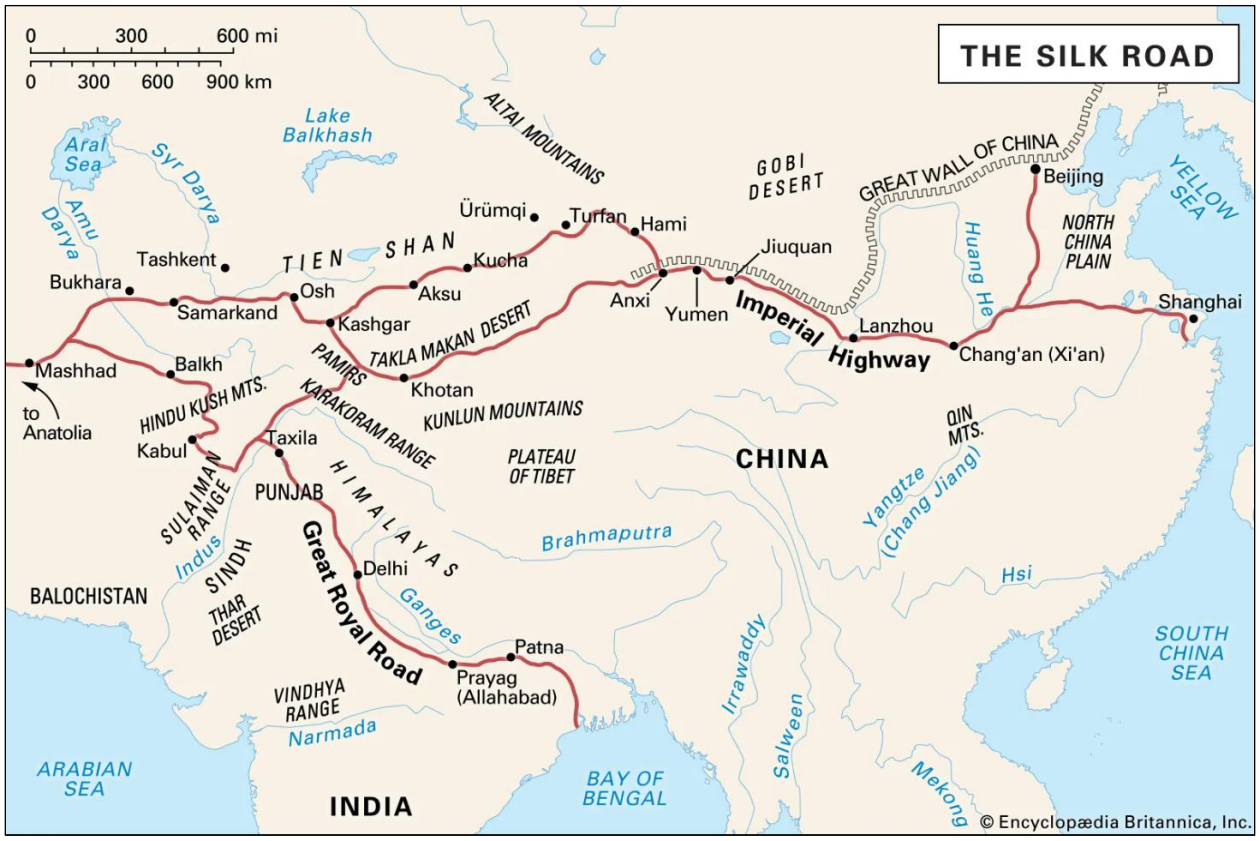

รูปภาพ 1 เส้นทางสายไหมของจีนในอดีต เชื่อมโยง อารยธรรมจีนและโรมัน

2000 ปีผ่านไป มหาอำนาจตะวันตก แผ่อิทธิพลเข้าครอบครองแผ่นดินทั่วโลก อาณาจักรที่เคยยิ่งใหญ่อยู่ในเอเชีย เช่นจีนเสื่อมอำนาจลง "เส้นทางสายไหม" จึงพลอยถูกทิ้งร้าง กระทั่งวันนี้ จีนได้ริเริ่ม "แถบเส้นทางสายไหม" ขึ้นมาอีกครั้ง .. และครั้งนี้ มีทั้ง "เส้นทางสายไหมทางบก" และ "เส้นทางสายไหมทางทะเล" .. ทั้งสองเส้นทาง มีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นศูนย์กลาง

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นพื้นที่สำคัญในการดำเนินยุทธศาสตร์ของจีนในแง่ของทางผ่านของเส้นทางการค้าและวัฒนธรรม

แต่มันแค่นั้นจริงหรือ?

รูปภาพ 2 โครงการ BRI "เส้นทางสายไหมปัจจุบัน" ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

40 ปีที่ผ่านมา จีนเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ หวังจะก้าวพ้นกลุ่มประเทศยากจนและก้าวทันประเทศตะวันตกทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความศิวิไลซ์ของเมือง แต่การเร่งพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้พลังงานจำนวนมาก .. พลังงานที่จีนขาดแคลนและต้องพึ่งพาการนำเข้าจากตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเกือบทั้งหมดนั้น ต้องลำเลียงผ่านทะเลจีนใต้ .. ทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหากเส้นทางทางทะเลนี้ถูกปิดกั้น จีนจะประสบกับปัญหาความมั่นคงทางพลังงานทันที (จีนบริโภคถ่านหินมากถึงเกือบครึ่งหนึ่งของการบริโภคถ่านหินทั้งหมดของโลก และแหล่งนำเข้าหลัก ได้แก่ อินโดนีเซีย รัสเซีย และเวียดนาม ขณะที่บริโภคและนำเข้าน้ำมันมากเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากสหรัฐฯ จากแหล่งนำเข้าหลักซาอุดิอาระเบียและอิรักในตะวันออกกลาง และแองโกลาในแอฟริกา)

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศด้วยอุตสาหกรรม ต้องการทรัพยากรจำนวนมหาศาลมาเป็นวัตถุดิบ การผลิตก็เน้นผลิตจำนวนมากๆ เพื่อให้ต้นทุนต่อชิ้นต่ำที่สุด ผลิตภัณฑ์ส่วนเกินจากความต้องการภายในประเทศจึงต้องการ

ตลาดภายนอกมารองรับ .. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและมีประชากรกว่า 600 ล้านคน จึงเป็นทั้งแหล่งวัตถุดิบและเป็นทั้งตลาดส่งออกของจีน

รูปภาพ 3 จีนกับเส้นทางออกสู่ทะเลด้านตะวันออก

หากมองในมิติความมั่นคงของรัฐในการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากกำลังทหารภายนอก จีนซึ่งมีขนาดประเทศใหญ่เป็นอันดับสามของโลก รองจากรัสเซียและแคนาดา แต่มีทางออกสู่ทะเลได้เพียงทางตะวันออกของประเทศ ซึ่งมีทั้งญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และไต้หวัน ซึ่งไม่ได้เป็นพันธมิตรใกล้ชิดปิดล้อมอยู่ และทั้งหมดนั้นล้วนมีนโยบายต่างประเทศเอนเอียงไปทางสหรัฐฯ ที่เป็นมหาอำนาจคู่แข่ง ด้วยเหตุนี้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นพื้นที่สำคัญในฐานะแผ่นดินหน้าด่านก่อนถึงแผ่นดินใหญ่ของจีน และเป็นพื้นที่ที่จีนจะขยายทางออกสู่ทะเลให้พ้นจากการปิดล้อมดังกล่าว ความพยายามของจีนที่จะใช้ประโยชน์พื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจึงมีทั้งการดำเนินการการทูตเชิงรุกผ่านเครื่องมือเศรษฐกิจ เช่น การสร้าง “วงแหวนโลจิสติกส์ทางอากาศ” จากจีนสู่กลุ่มประเทศอาเซียน

การสร้างด่านนำเข้าผลไม้ทางรถไฟเพื่ออำนวยความสะดวกในการนำเข้าผลไม้จากอาเซียน การก่อสร้างเส้นทางรถไฟความเร็วสูงในลาว การวางท่อส่งก๊าซในเมียนมาร์ และการสร้างท่าเรือน้ำลึกในกัมพูชา ส่วนการใช้เครื่องมือการทหาร จีนก็ส่งสัญญาณชัดเจนในการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือพื้นที่ส่วนใหญ่ของทะเลจีนใต้ จากการสร้างเกาะเทียมและประจำการอาวุธยุทโธปกรณ์ทางทหารบนเกาะ รวมถึงการประกาศเขตพิสูจน์ฝ่ายทางอากาศ (ADIZ) และการประกาศไม่ยอมรับการตัดสินของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศในกรณีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ์เหนือน่านน้ำในทะเลจีนใต้กับฟิลิปปินส์เมื่อปี 59 ในส่วนของการควบคุมการข่าวสาร จีนใช้การทูตกดดันไม่ให้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทะเลจีนใต้ถูกหยิบยกมาพูดถึงในนามของอาเซียน เช่น การแทรกแซงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนในปี 55 และในปี 59 ผ่านทางการคัดค้านของกัมพูชา

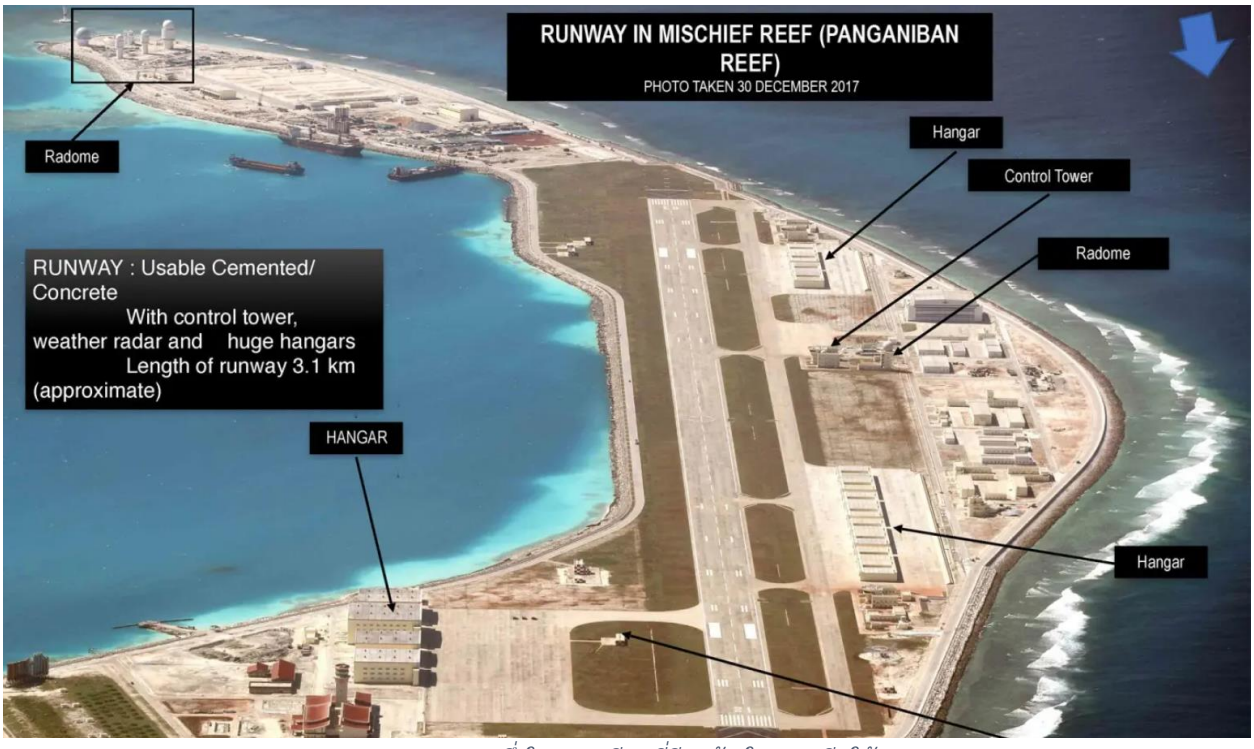

รูปภาพ 4 หนึ่งในเกาะเทียมที่จีนสร้างในทะเลจีนใต้

ในภาพรวม จีนใช้ทั้ง Hard power และ Soft power เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหากพิจารณาอย่างตรงไปตรงมาแล้ว จีนนับเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่ทรงอิทธิพลที่สุดในภูมิภาคที่เกือบทุกประเทศยากจะหลุดพ้นไปจากอิทธิพลดังกล่าว เนื่องด้วยเศรษฐกิจของทุกประเทศสมาชิกอาเซียนผูกพันอยู่กับจีนอย่างใกล้ชิด มีจีนเป็นประเทศคู่ค้าอันดับหนึ่งแซงหน้าประเทศอื่นๆ เช่น สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้มานานนับทศวรรษ

แล้วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำคัญต่อสหรัฐฯ อย่างไร?

แนวคิดสัจนิยม มองว่าผู้เข้มแข็งย่อมได้รับประโยชน์ ส่วนผู้อ่อนแอย่อมรับผลที่ถูกกระทำโดยผู้เข้มแข็งเสมอ การทำให้ตนอยู่ในสถานะของผู้เข้มแข็งจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และสหรัฐฯ ก็เป็นประเทศที่เชื่อมั่นเช่นนั้น การเติบโตอย่างรวดเร็วของจีนจึงสร้างความกลัวขึ้นในกลุ่มนักยุทธศาสตร์และนักการทหารของสหรัฐฯ กลัวว่าในวันหนึ่ง สหรัฐฯ จะกลายเป็นผู้อ่อนแอ และตกเป็นฝ่ายต้องยอมรับชะตากรรมที่ผู้เข้มแข็งจีนกำหนด เช่น การเปลี่ยนแปลงระเบียบแบบแผนและกฎหมายระหว่างประเทศ หรือการเปลี่ยนกลไกการตลาดและการเงินโลก ซึ่งการจะยับยั้งหรือชะลอการเติบโตของจีนนั้น จุดสำคัญที่สุดอยู่ที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นหัวใจสำคัญของ "เส้นทางสายไหมทางทะเล" "เส้นเลือด" ทางผ่านพลังงานของจีน และ "จุดวิกฤติ" ในการควบคุมเส้นทางการเดินเรือพาณิชย์หนึ่งในสามของโลก

การสูญเสียอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะไม่เพียงก่อความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจต่อสหรัฐฯ แต่มันเป็นความเสี่ยงสำคัญต่อศักยภาพของกำลังทางทะเลในการเข้าถึงและควบคุมทะเลทั่วโลก และนั่นเป็นสิ่งที่มหาอำนาจทางทหารอย่างสหรัฐฯ ไม่อาจยอมรับได้

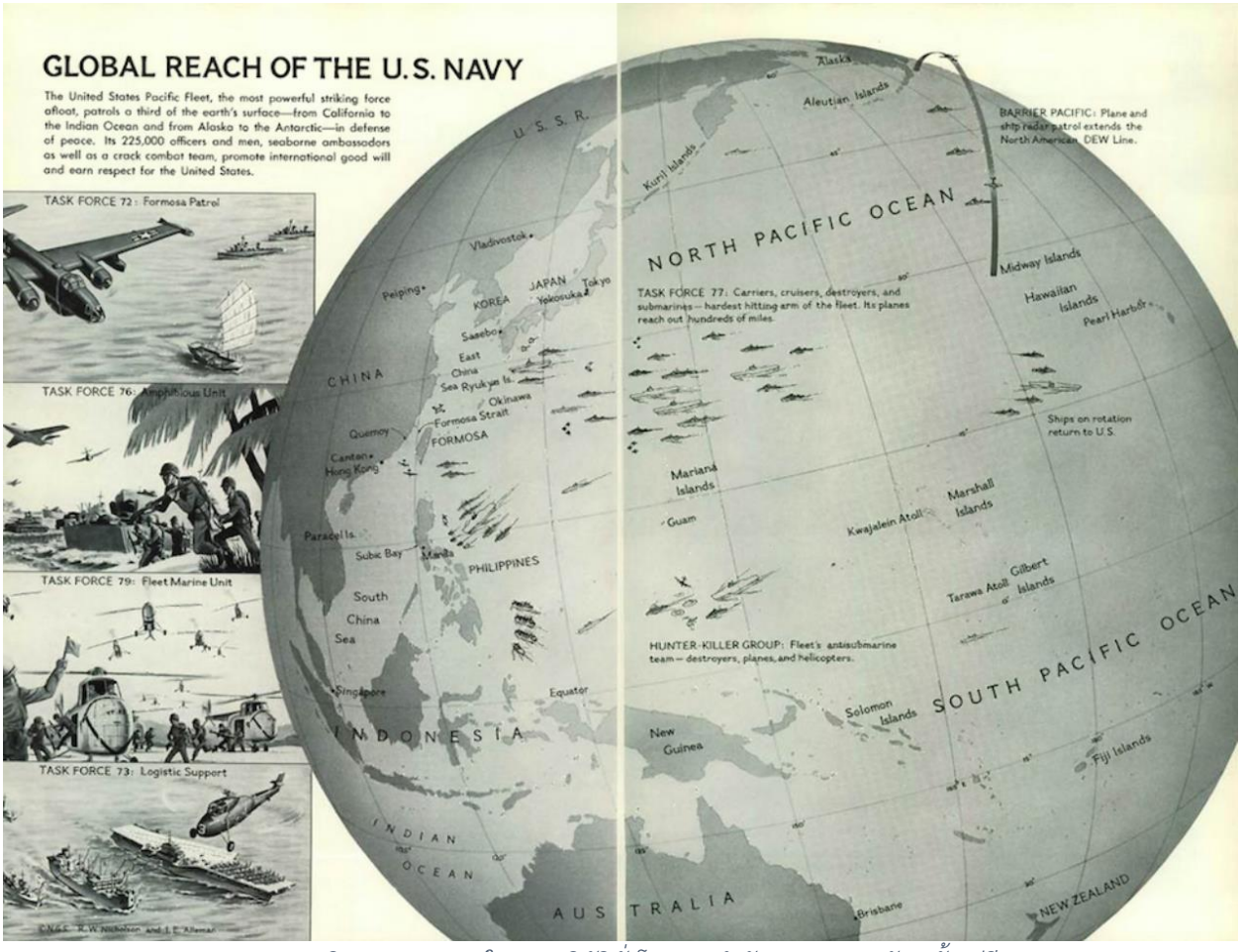

รูปภาพ 5 แนวคิดความสามารถในการปฏิบัติทั่วโลกของกำลังทางทะเลสหรัฐฯ ตั้งแต่ปี 1959

ผืนแผ่นดินไม่อาจยกข้ามไปข้ามมา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งอยู่คนละทวีป คนละซีกโลกกับแผ่นดินใหญ่สหรัฐฯ แต่อยู่ใกล้จีนแค่ไม่กี่ชั่วโมงเดินทาง ไม่ว่าจะทางอากาศหรือทางภาคพื้น การละเลยมหาอำนาจใหม่เช่นจีนจึงไม่ใช่ทางเลือกที่ดี แต่การห่างเหินมหาอำนาจดั้งเดิมสหรัฐฯ ก็ไม่ใช่ทางที่เหมาะ .. การวางสัมพันธ์แบบสมดุล จึงเป็นทางออกของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้

ไทยเองนอกจากควรสร้างความสัมพันธ์แบบสมดุลกับทั้งสหรัฐฯ และจีนแล้ว ยังควรต้องขยายความร่วมมือไปยังขั้วอำนาจรองอื่นๆ เช่น อินเดีย รัสเซีย หรือกลุ่มภูมิภาคอื่นเพื่อกระจายความเสี่ยง และประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้พอเหมาะพอดีกับจังหวะ ไม่ตกลงไปในกับดักของประเทศมหาอำนาจที่บังคับหรือล่อลวงด้วยผลประโยชน์ให้เลือกข้าง เช่น ข้อเสนอเงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำที่ไม่มีพันธะผูกมัดเข้มงวด หรือข้อเสนอขายอาวุธด้วยเงื่อนไขและราคาพิเศษ เป็นต้น

จะเป็น "เส้นทางสายไหม" ของจีน หรือ "กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด-แปซิฟิก" ของสหรัฐฯ ล้วนดีต่อภูมิภาคแห่งนี้และดีต่อไทยทั้งสิ้น .. ไทยจึงควรจะขึ้นเดินทางไปกับรถไฟทั้งสองขบวน
แนวคิด "เลือกข้าง" นั้นล้าสมัยไปแล้ว ระเบียบโลกแบบเดิมๆ กำลังถูกท้าทาย ถึงเวลาที่มหาอำนาจจะต้องฟังเสียงชาติเล็กๆ เพื่อ “รักษาหรือร่วมสร้าง” ระเบียบโลกใหม่ในการอยู่ร่วมกัน .. และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หากรวมกันได้ ย่อมมีเสียงที่ดังพอให้ทั้งสองมหาอำนาจรับฟังด้วยความตั้งใจ

อ้างอิง

1. https://www.britannica.com/topic/Silk-Road-trade-route
2. https://www.economist.com/briefing/2021/02/27/in-no-region-is-chinas-influence-felt-more-strongly-than-in-south-east-asia
3. https://www.britannica.com/place/China
4. https://www.thescottishsun.co.uk/news/2199943/aerial-photos-reveal-how-china-has-built-a-belt-of-military-bases-across-the-south-china-sea-in-unrestrained-show-of-power/
5. https://blog.education.nationalgeographic.org/sept-1959/